

Promemoria

Förlängd giltighetstid för yrkeskompetensbevis

Promemorians huvudsakliga innehåll

Promemorian innehåller förslag på en ändring av lagen om yrkesförarkompetens. Genom ändringen kommer införas ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om förlängda giltighetstider för yrkeskompetensbevis och om vissa undantag från lagen.

Innehållsförteckning

1	Författningsförslag	4
1.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens	4
1.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens	5
2	Bakgrund.....	6
3	Ett bemyndigande om förlängd giltighetstid och vissa undantag.....	7
4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	9
5	Konsekvenser	10
6	Författningskommentar	12
6.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens	12
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens	12

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens ska införas en ny paragraf, 13 kap 3 §, av följande lydelse.

13 kap.

3 § Regeringen får meddela föreskrifter om förlängda giltighetstider för yrkeskompetensbevis. En förlängning får inte gälla längre än sex månader.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från kravet på yrkeskompetensbevis. Sådana föreskrifter får bara avse den som haft ett yrkeskompetensbevis vars giltighetstid har löpt ut under perioden den 1 mars 2020–31 maj 2020 och får inte gälla längre än sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2020.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 3 § lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens ska upphöra att gälla.

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 2020.

2. De förlängningar av giltighetstiden för yrkeskompetensbevis och de undantag från kravet på yrkeskompetensbevis som följer av sådana föreskrifter som meddelats med stöd av den upphävda paragrafen fortsätter dock att gälla för det fall de hänför sig till tiden efter utgången av november 2020.

2 Bakgrund

Spridning av det virus som orsakar covid-19

På grund av spridningen av det virus som orsakar covid-19 befinner sig Sverige och omvärlden i en mycket svår situation och måste planera för extraordinära åtgärder. Covid-19 är en allvarlig sjukdom som i de svåraste fallen har en dödlig utgång. Virusets spridning är mycket snabbt, och Världshälsoorganisationen (WHO) deklarerade den 11 mars 2020 att covid-19 är en pandemi. Den extraordinära situationen har visat att det skyndsamt måste säkerställas att alla adekvata åtgärder kan vidtas. Detta gäller inte bara för att kunna förhindra eller minska spridning utan också för att minska de negativa effekter som en spridning av viruset kan få för viktiga samhällsfunktioner och för människors liv och hälsa.

Lagen om yrkesförarkompetens

Lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens innehåller bestämmelser om grundläggande kompetens och fortbildning för förare som utför transporter med vissa motorfordon samt bestämmelser om utbildning för att få sådan kompetens. Lagen om yrkesförarkompetens är i huvudsak tillämplig på förare som är medborgare i en EES-stat och som utför gods- eller persontransporter som kräver körkortsbehörigheter C1, C1E, C, CE, D1, D1E, D eller DE enligt 2 kap. 5 § körkortslagen (1998:488). Lagen om yrkesförarkompetens innefattar också vissa undantag för förare av vissa fordon.

För att få utföra gods- eller persontransporter ska föraren enligt huvudregeln ha ett yrkeskompetensbevis. För att få beviset krävs antingen grundläggande kompetens eller fortbildning och att de ålderskrav som finns är uppfyllda (3 kap. 1 och 3–7 §§ lagen om yrkesförarkompetens). Förare med s.k. hävdvunnen rättighet undantas dock från kravet att ha yrkeskompetensbevis för grundläggande kompetens. Enligt 4 kap. 1 § lagen om yrkesförarkompetens gäller som huvudregel att en förare förvärvat grundläggande kompetens genom att delta i en grundutbildning. En möjlighet till förkortad grundutbildning finns också. Utbildningarna avslutas med ett kunskapsprov. Vid godkänt resultat på provet ska ett yrkeskompetensbevis utfärdas. En förare som har förvärvat grundläggande kompetens och en förare med s.k. hävdvunnen rättighet ska med vissa intervaller genomgå fortbildning hos utbildningsanordnare som får bedriva sådan fortbildning. Intervallerna framgår av 5 kap. 2–6 §§ lagen om yrkesförarkompetens.

I 6 kap. lagen om yrkesförarkompetens finns ytterligare regler om yrkeskompetensbevis. Transportstyrelsen ska utfärda yrkeskompetensbevis till en förare som genomgått föreskriven grundutbildning eller fortbildning, om denne har giltigt körkort med den körkortsbehörighet som yrkeskompetensbeviset avser. Ett yrkeskompetensbevis är giltigt i fem år från den dag det utfärdades.

3 Ett bemyndigande om förlängd giltighetstid och vissa undantag

Förslag: Regeringen ska få meddela föreskrifter om förlängda giltighetstider för yrkeskompetensbevis. En förlängning ska inte få gälla längre än sex månader.

Regeringen ska få meddela föreskrifter om undantag från kravet på yrkeskompetensbevis. Sådana föreskrifter ska bara få avse den som haft ett yrkeskompetensbevis vars giltighetstid har löpt ut under perioden den 1 mars 2020–31 maj 2020 och ska inte få gälla längre än sex månader.

Skälen för förslaget: I den rådande situationen med spridning av det virus som orsakar covid-19 har det framkommit att det kan uppstå praktiska svårigheter att bedriva de fortbildningar som krävs för att upprätthålla yrkesförarkompetens. Svårigheterna är bl.a. förknippade med vissa av de åtgärder som vidtas eller kan komma att vidtas för att hindra smittspridningen. Det kan därför befaras uppkomma brister i tillgången till fortbildning och svårigheter att bedriva sådan klassrumsundervisning som krävs.

Transportföretagen, vars medlemmar innefattar Transportindustriförbundet, Biltrafikens arbetsgivarförbund och Bussföretagen, för i kontakter med regeringen fram att en utökad möjlighet till distansutbildning eller en förlängd giltighetstid för existerande yrkeskompetensbevis skulle kunna lösa problemen. Distansundervisning skulle medföra att förare kan slutföra sin kurs från hemmet och inte behöver träffas i grupp. En förlängning av giltighetstiden skulle flytta fram tiden för när en fortbildning måste genomföras för de förare vars kompetensbevis upphör att gälla i närtid. Transportarbetareförbundet framför liknande synpunkter. Sveriges Trafikutbildares Riksförbund och Transportfackens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd framför önskemål om utökade möjligheter till distansutbildning.

Enligt Transportstyrelsens bedömning kommer omkring 35 000 yrkeskompetensbevis upphöra att gälla fram till den 31 december 2020 om ingen fortbildning genomförs. En förhållandevis stor del av dessa bevis löper ut under perioden den 1 mars till den 31 maj 2020. Vidare ska enligt Transportstyrelsens beräkningar närmare 105 000 förare, företrädesvis lastbilsförare, genomföra sin fortbildning för att förlänga sina yrkeskompetensbevis under 2021. Att det rör sig om så pass många bevis som ska förnyas under 2020 och 2021 beror till stor del på övergångsregler som tillämpades vid genomförandet av EU-reglerna om yrkesförarkompetens.

Den 23 maj 2020 ska Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/645 om ändring av direktiv 2003/59/EG om grundläggande kompetens och fortbildning för förare av vissa vägfordon för gods- eller persontransport och direktiv 2006/126/EG om körkort (fortsättningsvis ändringsdirektivet) senast vara genomfört. Därigenom införs vissa möjligheter till distansutbildning. När det gäller fortbildningar är möjligheten begränsad till en viss del av det antal timmar som krävs.

Vissa av de åtgärder och rekommendationer som förekommer med anledning av smittspridningen eller som kan bli aktuella i framtiden kan

antas få negativa konsekvenser för personer som arbetar som förare av fordon där krav på yrkeskompetensbevis gäller. Dessa förare kan förlora rätten att framföra sådana fordon på grund av bristande tillgänglighet till nödvändig fortbildning. Detta kan på sikt leda till allvarliga störningar eller en överhängande risk för allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner och därmed i förlängningen en risk för människors liv och hälsa. Situationen måste därför åtgärdas.

Det bör införas ett bemyndigande som ger regeringen möjlighet att meddela föreskrifter om förlängda giltighetstider för yrkeskompetensbevis. Bemyndigandet ska kunna användas till att meddela föreskrifter som innebär att yrkeskompetensbevis ska gälla under ytterligare en tid från den dag då giltighetstiden annars skulle ha löpt ut. En förlängning ska inte få gälla längre än sex månader. Lösningen att införa ökade möjligheter till distansutbildning skulle i och för sig också kunna bidra till att lösa situationen men den leder inte till ett lika säkert resultat och behöver under alla förhållanden inte regleras i lag. Antalet timmar för distansutbildning är också begränsat i ändringsdirektivet. Det är också vanskligt att bedöma om förberedelserna för sådan utbildning, som visserligen pågår med anledning av ändringsdirektivet, är så långt komna att åtgärden med tillräcklig grad av säkerhet skulle leda till önskat resultat.

Fråga uppkommer om vad som gäller sådana yrkeskompetensbevis vars giltighet löper ut en kortare tid innan den nu aktuella lagändringen kan träda i kraft. Giltighetstiden för sådana bevis kommer alltså att ha löpt ut vid tiden för ikraftträdandet och är därför inte möjliga att förlänga. Av samma skäl som angetts ovan bör det i stället vara möjligt att göra ett undantag från skyldigheten från kravet på yrkeskompetensbevis för att få framföra ett fordon med gods- eller persontransporter. Sådana undantag ska dock bara få föreskrivas för förare som haft ett giltigt yrkeskompetensbevis som förlorat sin giltighet en kortare tid innan det nya bemyndigandet trätt i kraft att utföra sådana transporter som omfattas av lagen om yrkeskompetensbevis. Sådana föreskrifter ska bara få avse den som haft ett yrkeskompetensbevis vars giltighetstid har löpt ut under perioden den 1 mars 2020–31 maj 2020. Genom att sätta en gräns för hur länge sedan beviset i så fall kan ha löpt ut kan de intressen som motiverar kraven i lagen om yrkesförarkompetens upprätthållas på ett godtagbart sätt även i den rådande situationen. Ett undantag ska inte heller få gälla längre än sex månader.

En förare vars yrkeskompetensbevis förlängts kommer att omfattas av skyldigheten enligt 6 kap. 3 § första stycket 1 lagen om yrkesförarkompetens. Kravet innebär att föraren vid utförandet av transporten ska medföra ett giltigt yrkeskompetensbevis och är straffsanktionerat enligt 11 kap. 2 § första stycket i samma lag. Skyldigheten kommer att kunna uppfyllas med det tidigare utfärdade och sedermera förlängda yrkeskompetensbeviset.

En förare vars yrkeskompetensbevis löpt ut innan ikraftträdandet och som därför i stället kan komma att undantas från kraven på att inneha ett bevis kommer däremot inte att omfattas av kravet i 11 kap. 2 § första stycket lagen om yrkesförarkompetens. Detta följer av att föraren inte avkrävs ett giltigt bevis utan i stället undantagits. Föraren omfattas ändå av straffbestämmelsen i 11 kap 1 § i samma lag som sanktionerar den som utför transporter utan att vara berättigad till det. En förare som vid

poliskontroll påstår att han eller hon omfattas av en föreskrift om undantag kan styrka det genom att medföra det tidigare beviset. Om så inte sker får i stället saken utredas vid en efterföljande förundersökning. Denna praktiska nackdel för polisens kontroller denna omgång innebär får anses uppvägas av det begränsade antal fall som situationen kan antas uppstå vid och det starka intresset av att kunna meddela undantag av det nu aktuella slaget.

Förslaget är inte förenligt med ordalydelsen av artikel 3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/59/EG av den 15 juli 2003 om grundläggande kompetens och fortbildning för förare av vissa vägfordon för gods- eller persontransport och om ändring av rådets förordning (EEG) nr 3820/85 och rådets direktiv 91/439/EEG samt om upphävande av rådets direktiv 76/914/EEG men den nu rådande situationen kring smittspridningen var förstås inte förutsedd när direktivet antogs. Under rådande förhållanden är detta tillfälliga avsteg från direktivet emellertid motiverat.

4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringen ska träda i kraft den 1 juni 2020 och den ska upphöra att gälla den 1 december 2020.

De förlängningar av giltighetstiden för yrkeskompetensbevis och de undantag från kravet på yrkeskompetensbevis som följer av sådana föreskrifter som meddelats ska dock fortsätta att gälla för det fall de hänför sig till tiden efter utgången av november 2020.

Skälen för förslaget: Med anledning av den pågående och snabba spridningen av det virus som orsakar covid-19 bör det snarast säkerställas att adekvata åtgärder kan vidtas för att förebygga och minska de negativa effekter som spridning av viruset kan få för viktiga samhällsfunktioner och därmed för människors liv och hälsa. Det är alltså viktigt att den föreslagna lagändringen träder i kraft så snart som möjligt och det föreslås därför att lagen ska träda i kraft den 1 juni 2020. Det bemyndigande som nu föreslås är motiverat av den rådande situationen och bör därför ha en begränsad giltighetstid. Den bör gälla i sex månader.

Fråga uppkommer om giltigheten av förlängningar och undantag efter bemyndigandet upphört att gälla. Om ett yrkeskompetensbevis upphör att gälla mindre än sex månader innan bemyndigandet upphör att gälla bör en förlängning likafullt kunna gälla efter utgången av november 2020 under förutsättning att förlängningen inte överstiger sex månader. Det bör därför införas en övergångsregel som innebär att de förlängningar av giltighetstiden och de undantag från kravet på yrkeskompetensbevis som följer av sådana föreskrifter som meddelats fortsätter att gälla för det fall de hänför sig till tiden efter utgången av november 2020. Detta ska dock inte innebära att förlängningar eller undantag kan gälla utan tidsbegränsning. En sådan begränsning följer dock av att bemyndigandets lydelse sätter tidsgränser för hur länge sådana förlängningar och undantag kan föreskrivas.

5 Konsekvenser

Bedömning: Författningsförslaget ger regeringen en möjlighet att vidta åtgärder som bedöms bidra till att mildra störningar av vissa samhällsviktiga transporter. Det ger transportföretagen och enskilda möjlighet att flytta fram en förväntad utbildningsåtgärd och därmed även kostnaden för utbildning av sin personal. Utbildningssamordnare kan antas märka av ett minskat antal deltagare till sina planerade utbildningar. För vissa skolor och utbildare kan det leda till betydande negativa ekonomiska konsekvenser genom att intäkter tillfälligtvis förskjuts i tiden. För perioden 1 mars till 31 oktober beräknas cirka 28 000 förare senast ha genomfört sin fortbildning. Det motsvarar en total utbildningskostnad motsvarande cirka 55 miljoner kronor för perioden. En förlängd giltighetstid kan längre fram även leda till större belastningar på trafikskolor och utbildningscenter men också leda till en brist på utbildningsplatser.

Polismyndigheten kommer att påverkas marginellt genom informationsinsatser till de polismän och bilinspektörer som utför trafikkontroller om det förändrade regelverket. Polismyndighetens kostnader rymms inom befintliga anslagsramar.

Förslaget bedöms inte påverka trafiksäkerheten

Skälen för bedömningen: Sveriges Trafikutbildares Riksförbund (STR), förordar en möjlighet till distansundervisning och att den införs så snart som möjligt. STR framhåller att det i nuläget endast rört sig om normala avhopp från planerade utbildningar, det gäller främst från bussidan, där många förare permitterats eller sagts upp. STR vittnar även om att vissa utbildningsorter har fått genomföra extrakurser. Detta då många åkerier anmäler sina förare på grund av att de märker en nedgång i konjunkturen och nu passar på att utbilda sina anställda. På vissa orter märker man även att personer från andra branscher anmäler önskemål om att få gå en fortbildning med motiveringen att de permitterats från sina ordinarie jobb och nu vill bredda möjligheten till att kunna söka ett jobb inom transportbranschen. STR påpekar att läget snabbt kan förändras och ser därmed en risk att flera trafikskolor och utbildare slås ut om förlängningsperioden blir lång. Riksförbundet ser även en risk för att tillgång på utbildningsplatser kommer att vara begränsad under senare delen av 2020 och 2021.

Transportfackens Yrkes- och arbetsmiljönämnd delar STR:s syn i stort och upplever ungefär samma situation. De har ännu inte märkt av någon större nedgång i antalet deltagare till sina kurser.

Även andra utbildningsföreträdare vittnar om samma bild som STR. Det rör sig framför allt om bussföretag som bokar av utbildningsplatserna för sina förare. Företagen har redan märkt av en kraftig nedgång på beställningar och kan i nuläget inte ta en utbildningskostnad. Flera bolag har även varit tvungna att permittera sina förare eller gått i konkurs.

I 3 kap. 2 § lagen om yrkesförarkompetens framgår att förare som hade högre behörigheter vid lagens ikraftträdande fick hävdvunna rättigheter. I stället för att förare genomgår en grundutbildning anges det i 5 kap. 3 § att

förare som har en hävdvunnen rätt ska genomgå sin första fortbildning inom sju år från den dag som lagen började tillämpas. Lagen började tillämpas den 10 september 2008 på förare som utför persontransporter med fordon som kräver förarbehörighet D eller DE och den 10 september 2009 på förare som utför godstransporter med fordon som kräver behörigheterna C och CE. Effekten av övergångsregeln blev att förare med hävdvunnen rätt väntade med att gå sin fortbildning tills de var inne på det sjunde året, alltså 2015, då 37 819 yrkesförarkompetensbevis utfärdades, vilket var dubbelt så många som normalt. Under 2016 skulle förare av godstransporter med hävdvunnen rätt genomgå sin första fortbildning, vilket resulterade i 103 678 utfärdade yrkeskompetensbevis. Under perioden 2017–2019 utfärdades 13 000–18 000 bevis per år.

Transportstyrelsen förväntar sig att utfärda cirka 40 000 yrkeskompetensbevis under 2020 samt cirka 105 000 under 2021. Det innebär även att det kommer att vara högt tryck på utbildningsbranschen under 2021. Styrelsen förordar därför en kortare förlängningsperiod på högst sex månader för de yrkeskompetensbevis som löper ut under våren 2020. En för lång förlängningsperiod kan skapa problem med tillgång till utbildningsplatser längre fram.

Vid bedömning av lämplig åtgärd bör det därför beaktas vad en förlängd giltighetstid medför. Det gäller framför allt att överväga vilka positiva effekter en förlängd giltighetstid får på smittspridningen, för viktiga samhällstransporter och för transportföretagen. Men det bör även övervägas vilka effekter och konsekvenser åtgärden får för utbildningsanordnare på kort och lite längre sikt. En kortare förlängningsperiod torde få en mindre påverkan på utbildningsanordnares verksamhet och ekonomi. Däremot torde en längre förlängningsperiod få negativa konsekvenser för utbildningsanordnares ekonomi samt även möjligheten att framöver genomföra en fortbildning inom den förlängda giltighetstiden. Detta beror till största delen på att tillgången på utbildningsplatser troligen kommer att vara begränsad under slutet på 2020 och under 2021 då en stor grupp av främst förare med behörigheterna C och CE ska förnya sina yrkeskompetensbevis. En längre förlängningsperiod kan även öka risken för att mindre skolor och utbildningscenter slås ut av ekonomiska skäl. Det skulle ytterligare öka risken för en stor brist på utbildningsplatser innan den förlängda giltighetstiden upphör.

Det har inte med exakthet gått att beräkna vad de samhällsekonomiska besparingarna en förlängd giltighetstid medför. I stort torde dock en ökad risk för smittspridning samt en ökad risk för störningar i vissa samhällsviktiga transporter medföra större samhällsekonomiska kostnader än den tillfälliga förskjutningen av förväntade intäkter som en förlängd giltighetstid medför för utbildningssamordnare. Regeringen har samtidigt vidtagit flera generella åtgärder för att lindra effekterna för de företag och enskilda som drabbas av effekterna av covid-19.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens

13 kap.

3 § Regeringen får meddela föreskrifter om förlängda giltighetstider för yrkeskompetensbevis. En förlängning får inte gälla längre än sex månader.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från kravet på yrkeskompetensbevis. Sådana föreskrifter får bara avse den som haft ett yrkeskompetensbevis vars giltighetstid har löpt ut under perioden den 1 mars 2020–31 maj 2020 och får inte gälla längre än sex månader.

Paragrafen, som är ny, innehåller bemyndiganden för regeringen att meddela föreskrifter. Övervägandena finns i avsnitt 3.

Bemyndigandet i *första stycket* innebär att regeringen kan meddela föreskrifter om förlängning av giltighetstider för yrkeskompetensbevis. Frågan om giltighetstid regleras i 6 kap. 1 § fjärde stycket. Föreskrifterna kan innebära att yrkeskompetensbevis ska gälla under ytterligare en tid från den dag då giltighetstiden annars skulle ha löpt ut. Förlängningen får dock inte gälla längre än sex månader. Bemyndigandet i *andra stycket* innebär att regeringen kan meddela föreskrifter om undantag från kravet på yrkeskompetensbevis. Dessa föreskrifter kan innebära undantag för förare som haft ett giltigt yrkeskompetensbevis som förlorat sin giltighet en kortare tid innan det nya bemyndigandet trätt i kraft. Ett undantag innebär att en sådan förare får utföra sådana transporter som omfattas av lagen om yrkeskompetensbevis trots avsaknaden av ett yrkeskompetensbevis. Ett undantag får dock inte gälla längre än sex månader.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2020.

Enligt ikraftträdandebestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juni 2020. Övervägandena finns i avsnitt 4.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 2020.

2. De förlängningar av giltighetstiden för yrkeskompetensbevis och de undantag från kravet på yrkeskompetensbevis som följer av sådana föreskrifter som meddelats med stöd av den upphävda paragrafen fortsätter dock att gälla för det fall de hänför sig till tiden efter utgången av november 2020.

Genom lagen upphör 13 kap. 3 § att gälla. Ikraftträdandebestämmelsen innebär alltså att 13 kap. 3 § har begränsad giltighetstid. Övergångsbestämmelsen behandlar viss giltighet av förlängningar och undantag som sträcker sig efter det att paragrafen upphävts men som meddelats dessförinnan. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 december 2020. Punkten innebär att 13 kap. 3 § upphör att gälla den 1 december 2020. *Punkt 2* innebär att de förlängningar av giltighetstiden för yrkeskompetensbevis och de undantag från kravet på yrkeskompetensbevis som följer av sådana föreskrifter som meddelats fortsätter att gälla för det fall de hänför sig till tiden efter utgången av november 2020. Punkten innebär dock inte att förlängningar eller undantag kan gälla utan någon tidsbegränsning. Detta följer av att det upphävda bemyndigandet sätter tidsgränser för hur länge sådana förlängningar och undantag kan föreskrivas.